

Psikosomatik Deri Hastalığı Tanısı Almış Bireylerin Bağlanma Temsilleri ve Saldırganlık Eğilimlerinin Resim Çizme Yöntemi ile İncelenmesi

Analyzing Attachment Representations and Aggression Tendencies of Individuals Diagnosed with Psychosomatic Skin Disease through Drawing Method

Ömer Akba¹, Volkan Demir¹

¹İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada, psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireylerin bağlanma temsilleri ile saldırganlık eğilimlerinin resim çizme yöntemi kullanılarak incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem: Araştırmanın örneklemini, psikosomatik deri hastalığı tanısı alan 53 kişi ve deri hastalığı tanısı almamış 55 kişi olmak üzere toplam 108 katılımcı oluşturmaktadır. Verilerin toplanması için Kuş Yuvası Çiz Testi ve Varolmayan Bir Hayvan Çiz Testi kullanılmıştır.

Bulgular: Yapılan analizler yuvada/yakında ebeveyn kuş çizenler, renklendirmeyi figürlerin doğasına uygun çizenler, yuvayı dal ve toprak gibi bir zemine temas etmiş biçimde çizenler, ebeveyn ve yavru kuşu bir arada çizenler, kuş ailesini bir arada çizenler ve yuvayı korunaklı, sağlam bir zeminde çizenler açısından incelendiğinde iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Baskın rengin yeşil olup olmadığı açısından değerlendirildiğinde ise erkek katılımcılarda istatistiksel analiz sonucunda anlamlı bir ilişkiye rastlanırken kadınlarda ise bir farklılaşma görülmektedir. Kuş yuvası hikâyelerine ilişkin içerik analizi sonrasında belirlenen temalar; ebeveyn kuşların yuvada olmaması, yiyecek bulma/bekleme, açlık, yalnızlık ve terk edilme temaları olarak sıralanabilir. Var olmayan hayvan resimlerine ilişkin içerik analizi sonrasında belirlenen temalar ise saldırganlık, ölümcül ve vahşi olma temaları ön plana çıkmaktadır.

Sonuç: Yapılan bu uygulama ile psikosomatik deri hastalığı tanısı alan bireylerin yaptıkları resimler aracılığıyla onların bağlanma temsilleri ve saldırganlık eğilimleri hakkında önemli bilgilere ulaşılabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar sözcükler: Psikosomatik deri hastalığı, bağlanma, saldırganlık, sanat terapisi, resim çizme

ABSTRACT

Objective: This study aimed to explore attachment representations and aggression tendencies in individuals diagnosed with psychosomatic skin diseases, using drawing-based assessment methods.

Method: The study included 108 participants, comprising 53 individuals diagnosed with psychosomatic skin diseases and 55 without skin disease. Data were collected through the Draw a Bird's Nest Test and the Draw a Nonexistent Animal Test.

Results: Significant differences emerged between participants based on specific drawing characteristics. Those who included a parent bird near the nest or placed the nest on solid ground differed significantly from those who did not. Male participants showed a significant association between the dominant color in their drawings and certain traits, whereas this pattern was absent among females. Content analysis of bird nest stories revealed themes of absent parent birds, food-seeking, loneliness, and abandonment. In drawings of nonexistent animals, recurrent themes included aggression, lethality, and wildness.

Conclusion: The findings suggest that drawing-based tests can provide valuable insights into the attachment patterns and aggression tendencies of individuals with psychosomatic skin diseases, highlighting the potential of such tools for psychological assessment in this population.

Keywords: Psychosomatic skin disease, attachment, aggression, art therapy, drawing

Giriş

Beden ve zihin arasındaki ilişkinin varlığı günümüzde kendisini en açık hali ile psikosomatik hastalıklar üzerinden göstermektedir. Psikomatik hastalıklar, bireyin yaşadığı bedensel şikâyetlerin temelinde biyolojik, zihinsel, psikodinamik ve kültürel etmenlerin de önemli bir rol oynadığı hastalıklar olarak tanımlanmaktadır (Lipowski 1988, Çevik 2000, Nisar ve Srivastava 2018). Psikosomatik kökenli hastalıklarda, semptomların alevlenmesi ve sönmesinde ruhsal faktörlerin önemli bir belirleyici olduğu bilinmektedir (Çevik ve Tatlıdil 2008). Psikosomatik hastalıklar sadece tek bir organ veya sistemi etkilemez. Bu durum kişiden kişiye değişkenlik göstermektedir. Beden, psikosomatik hastalık söz konusu olduğunda vücudun uygun sistemini ya da organını seçerek o sistem ya da organın hasar almasına ve işlevinde bozulmaya yol açarak bir denge kurma çabasına girer (Kesebir 2004). Psikosomatik hastalıklar kliniğe kardiyovasküler, solunumsal, gastrointestinal, endokrinolojik ve dermatolojik gibi pek çok farklı organ veya sistem üzerinden yansımaktadır (Menkü ve Coşar 2021).

Hem fiziksel hem de ruhsal bir işleve sahip olan deri, dış ve iç uyaranların duyumsanıp iletiminin sağlanması, bireyin fiziksel çevre ile sınırlarının belirlenmesi açısından bedeni kaplayan önemli bir organdır (Çevik 1998, Coşar 2021). Derinin zihinsel süreçlerden etkilendiği ve kişiliğin anlaşılmasında önemli bir yeri olduğu bilinmektedir (Ingram 1933). Bireyin yaşamının ilk yıllarında bakım vereni ile kurduğu ilişkide derinin önemli bir yeri olduğunu düşünen psikanalist Didier Anzieu, bebeğin çevresi ile ilk olarak deri yolu ile ilişki kurduğunu (dokunma, ısı, okşama, ağrı) ve benlik gelişiminin derinin katkısı ile oluştuğunu vurgulamaktadır (Tunaboşlu İkiz ve ark. 2006, Anzieu 2008). Derinin doğumdan itibaren anne ile bebek iletişimini sağlamada ve güvenli bağlanmanın oluşumunda önemli bir görevi vardır (Gupta ve ark. 1990).

Birçok görüş olmakla beraber genel olarak psikanalitik yaklaşım, yaşamın ilk yıllarında bebeğin bakım vereni ile kurduğu ilişkideki temas dikkat çekmektedir (Coşar 2021). Szwec (2008) bakım vereni ile kurduğu ilişkide yeteri kadar olumlu fiziki temas görememiş çocukların egzama, uyku bozukluğu ve hiperaktivite gibi belirtiler gösterebileceğini ileri sürmüştür. Spitz (1951) egzama ve nörodermatit tanılı bebekler ile yaptığı araştırmalarda bu bebeklerin annelerinde kaygı görünümünde düşmanca tutumlar olduğunu fark etmiş, annelerin bebekleri ile yeteri kadar fiziki temas kurmadıklarını gözlemlemiştir. Ayrıca bu bebeklerde nörodermatit gelişimi, bilişsel gelişimde ve sosyal ilişkilerde gecikme tespit edilmiştir. “Viteligo” ve “Psöriazis” deri hastalıklarına sahip olan hastalar üzerinde yapılan bir çalışmada birçok değişkenin yanı sıra güvensiz bağlanma temsiline duyusal düzenlemede sorunlara yol açarak psikosomatik açıdan deride patolojinin gelişmesine ve belirtilerin artmasına yatkın hale getirilebileceği rapor edilmiştir (Picardi ve ark. 2005). “Kronik bacak ülseri”, “meme kanseri” ve “alopesi areata” gibi hastalıklara sahip olan hastaların bağlanma temsilleri ile baş etme stratejilerinin araştırıldığı bir çalışmada alopesi areata hastaları yüksek düzeyde güvensiz bağlanma temsiline sahip oldukları gözlemlenirken diğer iki hastalığa sahip hastalarda bağlanma temsili açısından bir fark görülmemiştir (Schmidt ve ark. 2002).

Saldırganlık eğilimleri, öfke duygusu ve bağlanma stilleri arasında da yakın bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Psikanalitik kuram öfkeyi saldırganlığın bir boyutu olarak ele almaktadır. Öfke kavramı çoğunlukla bireyin duygu ve tutumları ile ilişkilidir. Saldırganlık kavramı ise daha çok bireyin kendisine ya da bir başkasına yönelik zarar verici eylemlerini içermektedir (Balkaya ve Şahin 2003). Güvensiz bağlanma stilline sahip bireylerin bir stres faktörü karşısında öfkeli, kaygılı ve saldırganlık eğilimlerinde artış olduğu görülmektedir (Herrero-Fernández ve ark. 2020). Saldırganlık eğilimlerinin artışına yol açan öfke gibi pek çok olumsuz duygu farklı yollardan açığa çıkmaktadır. Bu olumsuz duyguların fizyolojik olarak kendisini beden üzerinden açığa çıkardığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Olumsuz herhangi bir duyguyu (öfke, korku, kaygı, utanç vb.) deneyimleyen bireyin derisinde kızarma, sararma, kaşıntı gibi birçok reaksiyon görülebilmektedir. Böylece bireyin içinde bulunduğu zorlayıcı yaşantının deri yolu ile dışa vurulduğu görülmektedir (Anzieu 2016).

Bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde bakım veren ile yeteri kadar bedensel temas kuramamış, ihtiyaçları giderilmemiş, ihmal edilmiş bireylerde deri hastalıklarının görüldüğü ileri sürülmektedir (Pines 1980). Güvensiz bağlanma neticesinde çocuğun içsel temsillerinin ‘düşmanca’ olabileceği ve bunun sonucunda bireyin saldırganca bir tutum sergileyebileceği düşünülmektedir (Kaplan ve Aksel 2013). Güvenli bağlanma temsiline sahip çocuklar güvensiz bağlanan çocuklara kıyasla ilişkileri daha olumlu, karşılıklı ve destekleyici olarak algılar; işbirliği, empati gibi daha fazla olumlu sosyal davranışlara sahip olurlar (Cassidy ve ark. 1996, Ooi ve ark. 2006). İmamoğlu (2003) tarafından yapılmış bir çalışmada katılımcıların öfke ve öfke ifade tarzları ile bağlanma stilleri arasında bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırma bulguları katılımcıların sürekli öfke düzeyleri ile güvensiz bağlanma stilleri arasında istatistiksel olarak bir anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Psikodermatoloji birimlerinin çalışma yöntemleri hakkında tartışılmakta ve farklı yaklaşımlar ileri sürülmektedir. Ağırlıklı olarak dermatoloji bölümünde kurulan bu birimler psikodermatoloji birimi ismi altında

faaliyet görmekte ve birimin içerisinde ruh sağlığı profesyonelleri de yer almaktadır. Dermatoloji uzmanları ve asistanlarının yanı sıra ruh sağlığı profesyonellerinin de ekibin içinde yer alması deri hastalıkları tanısı almış bireylerin tedaviyi kabul etmelerini kolaylaştırmaktadır (Gould 2004). Bu durum hastaların tedaviye uyumunu artırmada önem arz etmektedir. Dermatolojik bulguların tedavi edilmesi ile birlikte bireylerin ruhsal süreçleri ve kişilik özelliklerinin ele alınması tedavi planı içinde yer almalıdır (Mercan ve Kıvanç-Altunay 2006). Bedenimizde en geniş alanı kaplayan derinin iç dünyamızla ilişkisinin de genişliği / derinliği ölçüsünde olduğu kabul edilirse; psikosomatik deri hastalıkları tanısı almış bireylerin ruhsal işleyişleri hakkında bilgi edinme konusunda özellikle ülkemiz alanyazınında yeni bir bakış açısı kazandırması ve planlanacak olan yeni çalışmalar için giriş niteliğinde olması arzu edilmektedir. Ulusal ve uluslararası alanyazın incelendiğinde psikosomatik deri hastalığı (ürtiker, psoriasis, seboreik dermatit, nörodermatit) tanısı almış bireylerin bağlanma temsilleri ve saldırganlık eğilimlerini projektif bir yöntem olan resim çizme testleri ile değerlendirilen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı biyo-psiko-sosyal model çerçevesinde bir açıklama getirebilmek için psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireyler ile psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış bireylerin “Kuş Yuvası Çiz Testi” aracılığıyla çizdikleri resimlerin güvenli bağlanma temsilleri açısından bir fark olup olmadığını incelemektir. Aynı şekilde araştırmanın bir diğer amacı ise psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireyler ile psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış bireylerin “Var Olmayan Bir Hayvan Resmi Çiz Testi” aracılığıyla çizdikleri resimlerin; saldırganlık eğilimi açısından bir fark olup olmadığını incelemektir.

Belirlenen bu genel amaç doğrultusunda psikosomatik deri hastalığı (ürtiker, psoriasis, seboreik dermatit, nörodermatit) tanısı almış bireylerin “Kuş Yuvası Çiz Testi” ve “Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi” doğrultusunda çizdikleri resimlerin, psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış bireylerin resimlerinden farklı olacağı hipotezleri test edilecektir.

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenolojik (görüngü bilim/ olgu bilimsel) model (desen) kullanılarak hazırlanmıştır. Nitel araştırmalar, kişilerin olaylara ve süreçlere ilişkin verdikleri anlamları, kavrayışlarını ve içgörülerini ortaya çıkarmayı, kişileri ve kültürleri ayrıntılı betimlemeyi, hedeflemektedir (Kümbetoğlu 2008). Fenomenolojik modelin kullanıldığı araştırmalarda çoğunluk ile bir fenomene ait şahsi algıların belirlenmesi, çözümlenmesi ve değerlendirilmesi hedeflenir (Yıldırım ve Şimşek 2013). Bu çalışmada anlaşılmalıya çalışılan olgu, psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireylerin bağlanma temsilleri ve saldırganlık eğilimleridir. Bunun yanı sıra resim analizinden edinilen nitel veriler sayısal verilere dönüştürülüp araştırma grubundaki dağılımın gösterilmesi amacı ile nicel değerlendirme yöntemi de kullanılmıştır.

Örneklem

Araştırmanın evreni İstanbul’da ikamet eden psikosomatik deri hastalıkları tanısı almış bireylerdir. Araştırmanın çalışma grubu ise 2024 yılı Şubat ve Nisan ayları arasında, İstanbul Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim Araştırma Hastanesi’nde dermatoloji polikliniğinde psikosomatik deri hastalığı tedavisi gören 18-65 yaş aralığındaki kadın ve erkeklerden oluşan 53 kişidir. Ayrıca herhangi bir psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış 18-65 yaş aralığındaki kadın ve erkeklerden oluşan 55 kişi ise kontrol grubu olarak araştırmanın çalışma grubu içerisinde yer almıştır. Böylece araştırmanın çalışma grubu 108 kişiden oluşmaktadır. Ayaktan başvuran katılımcılar, katılımcıyı karşılayan hekim tarafından yapılan değerlendirme sonrasında katılım ölçütlerinin karşılanması halinde araştırmacıya yönlendirilmiş ve gönüllü katılımcılara resimler araştırmacı tarafından bireysel olarak sessiz bir ortamda uygulanmıştır.

Öncelikle katılımcılara uzman hekimler tarafından psikolog ile gerçekleştirilecek araştırma hakkında bilgi verilmiş ve sonrasında psikoloğa yönlendirilmişlerdir. Ardından katılımcılara psikolog tarafından “Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu” verilmiş ve sonrasında araştırmaya başlanılmıştır. Hasta grubuna benzer özellikler taşıyan araştırmaya katılım sağlamaya istekli olanlar çalışmaya alındı. Her iki grupta psikiyatrik tedavi gören veya psikotrop ilaç kullanımı olan, alkol veya başka bir madde zararlı kullanımı olanlar, sistemik veya metabolik hastalığı olanlar, nörolojik bozukluğu olanlar, 18 yaşından küçük olanlar çalışmaya alınmadı.

Araştırmanın örneklem büyüklüğü G*Power 3.1 programı kullanılarak hesaplanmıştır. Prajapati ve arkadaşları (2010) çalışmalarında istatistiksel gücün $1-\beta=0.80$ olmasının yeterli olduğunu belirtmişlerdir. İstatistik anlamlılık $\alpha=0.05$ alınmıştır. Güç analizi sonucunda en az 81 örneklem ile çalışılması durumunda çalışmanın geçerliliği belirlenmiştir. Bu çalışmada 108 örneklem kullanılmış, yapılacak analizlerin güvenilir olacağı ortaya konulmuştur.

İşlem

Araştırmanın yürütülmesi için İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 11/08/2023 tarih 2023-06 kararı ile etik onay alınmıştır. Psikosomatik deri hastalığı (ürtiker, psoriasis, seboreik dermatit, nörodermatit) tanısı alan ve böyle bir tanı almayan bireyler ile birebir görüşme gerçekleştirilmiş ve katılımcılara yapılacak olan uygulamalara dair gerekli bilgiler verilmiştir. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan bireylere çalışmanın amacı ve verilerin toplaması hakkında bilgi verilmiş, sözlü ve yazılı onamları alınmıştır. Katılımcılara bir A4 kâğıdı ve boya kalemleri verilmiş ilk olarak kâğıda bir kuş yuvası çizmeleri istenilmiştir. Katılımcıya “kâğıda bir kuş yuvası çizmeni istiyorum, kuş yuvasını çizdikten sonra yuvayı dilediğin renkte boyayabilirsin” şeklinde yönerge verilmiştir. Çizim bittiğinde “Resmin tamamlandı mı? Eklemek istediğin başka şeyler var mı?” gibi sorular sorulmuştur. Daha sonra katılımcıdan çizdiği kuş yuvası resmini anlatan bir hikâye yazması istenilmiştir. Ardından kurşun kalem, silgi ve yeni bir kağıt verilmiştir ve bu kez katılımcıdan var olmayan bir hayvan resmi çizmesi istenilmiştir. Resim çizimi tamamlandıktan sonra bireyden çizdiği hayvanın özelliği, yaşam biçimi hakkında tanıtıcı bir yazı yazması istenilmiştir.

Katılımcıların çizimlerini araştırmacılar analiz etmişlerdir. Resimleri değerlendiren bir araştırmacı doktorasını psikoloji alanında yapmış ve birçok sanat terapisi ve psikolojik resim testleri konulu araştırma yürütmüştür. Bir diğer araştırmacı ise çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri ile sanat terapisi eğitimini tamamlamış klinik psikoloji yüksek lisans öğrencisidir. Ayrıca resimleri değerlendirmek üzere oluşturulan kodlama listesi için alanında uzman iki öğretim üyesinin görüşüne başvurulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireylerin bağlanma temsilleri ile saldırganlık eğilimlerinin projektif yöntemler ile değerlendirildiği bu çalışmada Demografik Bilgi Formu, Kuş Yuvası Çiz Testi ve Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu

Araştırma konusu olan katılımcılara ait demografik bilgileri öğrenmek adına araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Katılımcıların cinsiyet, yaş ve sahip oldukları deri hastalığının tanısının ne olduğu gibi sorular bu formda yer almaktadır.

Kuş Yuvası Çiz Testi

Bu test, 1996 yılında Kaiser tarafından güveli bağlanma temsilini incelemek adına geliştirilmiştir. Kuş Yuvası Çiz Testi, değerlendirme aracı olarak projektif temelli bir testtir. Orijinal adı “Bird Nest Drawing (BND)” olan bu test projektif temele dayanan bir çizim tekniğidir. Bireylerin aile hayatlarını direkt öğrenmeyi hedefleyen “Kinetik Aile Çizimi (Kinetic Family Drawing)” testi katılımcılar açısından “korkutucu ve kaygıyı tetikleyici” bir noktadan algılandığı için Kaiser, katılımcıyı “daha az tehdit eden ve daha dolaylı bir yöntem” adına “Kuş Yuvası Çiz” testini geliştirmiştir. Test çocuk (Fine 2002, Sheller 2007, Spencer 2018) ve yetişkinlere (Francis ve ark. 2003, Goldner ve Golan 2016, Bouteyre ve ark. 2022) uygulanabilmektedir. Katılımcıların bir kuş yuvası çizmeleri istenir. Katılımcıların çizdikleri bu resimde yuvanın içinde kuşların olup olmaması, yavru kuşlar var mı-yok mu, resimde kaç adet renk kullanıldığı gibi nüanslar göz önünde tutularak puanlama yapılmaktadır. Kuş Yuvası Çizim Testinin Türkçe'ye uyarlanması Demirbağ (2016) tarafından yapılmıştır.

Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi

Dukarevich (1990) tarafından geliştirilen testin amacı bireylerin içsel çatışmaları, korku ve öfkeleri hakkında bilgi edinmektir. Test, yetişkin ve çocuklara uygulanabilmektedir. Uygulamak için A4 ebadında renksiz kâğıt, kurşun kalem ve silgiye gereksinim duyulmaktadır. Testin yönergesi “Var olmayan bir hayvan resmi çizin ve ona gerçekte olmayan bir isim verin” şeklindedir. Bireyler resimlerini tamamladıktan sonra kişilerden resmettiği hayvanın özellikleri, yaşam biçimi hakkında bazı bilgiler vermesi istenir. Bu bilgileri kişi yazarak anlatabileceği gibi sözel olarak da ifade edebilmektedir (Venger 2002, Halmatov 2016). Venger'e (2002) göre bu test ile proaktif saldırganlık ve reaktif saldırganlık hakkında ipuçları da elde etmek mümkündür. Katılımcı tarafından çizilen resimde hayvan bedeninin ön kısmında yer alan pençe, boynuz gibi sivri uçlu bedene ait öğeler ile yine hayvan bedenine ait kabuk, pul, deri gibi öğelerin kalınlığı proaktif saldırganlığa dair izler taşır. Bunun yanı sıra resimde bıçak, testere, silah gibi kesici ve delici aletlerin varlığı da proaktif saldırganlığa dair izler taşımaktadır. Testte resmedilen çizimde bedeninin arka kısmında pençe, boynuz gibi sivri uçlu bedene ait öğeler ile yine hayvan bedenine ait olan dokungaç ve antenlerin varlığı reaktif saldırganlığa dair izler taşır. Çizilen hayvanda belirgin kulak ve gözler de reaktif saldırganlığa dair izler taşır (Halmatov 2016).

İstatistiksel Analiz

Araştırmanın verilerinin nitel boyutunda çizim tekniği kullanılarak elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile kodlanmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda ise verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistik analizleri yapılmıştır. Araştırmaya katılım sağlayan psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireyler ve psikosomatik deri hastalığı tanısı almayan bireylerin Kuş Yuvası Çiz Testi ve Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi açısından iki grup arasında farklılık yaratıp yaratmadığının saptanabilmesi amacıyla “Ki-Kare Testi” kullanılmıştır. Bu test; iki ya da daha çok bağımsız grupta nitel değişkenlerin karşılaştırılmasında, nitel değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılığının test edilmesinde kullanılır (Dişçi 2008). Çalışmanın verilerinin analiz edilmesinde SPSS 25.0 paket programından yararlanılmıştır. Katılımcıların resimlerinden elde edilen veriler frekans ve yüzdeler şeklinde değerlendirilmiş, katılımcıların bağlanma temsilleri ve saldırganlık eğilimlerinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için Ki-kare Testi kullanılarak analiz edilmiştir.

Uygulamalardan sonra katılımcıların resimleri ve resimler doğrultusunda yazmış oldukları hikâye ve tanıtıcı yazılar hem araştırmacılar hem de iki öğretim üyesi tarafından ayrı ayrı incelenmiştir. Elde edilen veriler ışığında oluşturulan temalardan yola çıkılarak görüş birliği ve görüş ayrılığı olan konular ele alınmıştır. Çalışmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği; Güvenirlik= Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) güvenilirlik formülünden yararlanılmıştır. Hesaplamalar neticesinde çalışmanın güvenilirliği %100 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplarının %70’in üzerinde olması, çalışma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman 1994). Burada elde edilen sonuç, araştırma için güvenilir kabul edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde 18-65 yaş aralığında olan, psikosomatik deri hastalığı tanısı almış 53 ve Psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış olan 55 kadın ve erkek katılımcının bağlanma durumlarının incelenmesi adına “Kuş Yuvası Çiz Testi” ve saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi adına ise “Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi”nden elde edilen verilerin değerlendirilmesi amacı ile bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Psikosomatik deri hastalığı tanısı alan ve almayan erkek katılımcıların bağlanma temsillerinin karşılaştırılması							
Kuş Yuvası Çizimi Değerlendirme Kriterleri		Psikosomatik Deri Hastalığı Tanısı Alanlar		Psikosomatik Deri Hastalığı Tanısı Almayanlar		χ ²	p
		f	%	f	%		
1.Yuvada/Yakınında ebeveyn kuş var mı?	Evet	6	29	16	64	4,409	,036*
	Hayır	15	71	9	36		
2. Yuvada/ yakınında yavru kuş veya yumurta var mı?	Evet	7	33	12	48	,498	,480
	Hayır	14	67	13	52		
3. Baskın renk yeşil mi?	Evet	3	14	19	76	15,035	,000*
	Hayır	18	86	6	24		
4. Resim kâğıdın %20'den fazlası kullanılarak mı çizilmiş?	Evet	8	38	10	40	,000	1,000
	Hayır	13	62	15	60		
5. Renklendirme çizilen figürlerin doğasına uygun mu?	Evet	5	24	15	60	4,699	,030*
	Hayır	16	76	10	40		
6. Yuva (varsa) bir ağacın gövdesine hapsedilmiş mi?	Evet	0	0	1	4	,000	1,000
	Hayır	21	100	24	96		
7. Yuva (varsa) herhangi bir zemine (dal, toprak vs) temas ediyor mu?	Evet	7	33	22	88	12,387	,000*
	Hayır	14	67	3	12		
8. Ebeveyn ve yavru/yumurta kuşların her ikisi de mevcut mu?	Evet	4	19	16	64	7,645	,006*
	Hayır	17	81	9	36		
9. Bütün bir kuş ailesi resmedilmiş mi?	Evet	1	5	14	56	11,403	,001*
	Hayır	20	95	11	44		
10. Yuva korunaklı, sağlam bir zeminde çizilmiş mi?	Evet	3	14	16	64	9,675	,002*
	Hayır	18	86	9	36		

Tablo 1’de kuş yuvası çizimi değerlendirme kriterlerinde yer alan maddelerin psikosomatik deri hastalığı tanısı alan erkek katılımcıların resimlerinde bulunma durumları incelenmiştir. Yuvada/yakında ebeveyn kuş çizenler, resimde baskın rengi yeşil çizenler ve renklendirmeyi figürlerin doğasına uygun çizenler, yuvayı dal ve toprak gibi bir zemine temas etmiş biçimde çizenler, ebeveyn ve yavru kuşun bir arada çizenler, kuş ailesini bir arada çizenler ve yuvayı korunaklı, sağlam bir zeminde çizenler açısından incelendiğinde iki grup arasındaki farkın

istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Diğer yandan yuvada/yakınında yavru kuş veya yumurta çizenler, resim kâğıdın %20'den fazlasını kullanarak çizenler ve yuvayı bir ağacın gövdesine hapsedilmiş biçimde çizenler açısından incelendiğinde ise iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 2. Psikosomatik deri hastalığı tanısı alan ve almayan kadın katılımcıların bağlanma temsillerinin karşılaştırılması							
Kuş Yuvası Çizimi Değerlendirme Kriterleri		Psikosomatik Deri Hastalığı Tanısı Alanlar		Psikosomatik Deri Hastalığı Tanısı Almayanlar		χ^2	p
		f	%	f	%		
1. Yuvada/Yakınında ebeveyn kuş var mı?	Evet	7	22	21	70	12,602	,000*
	Hayır	25	78	9	30		
2. Yuvada/ yakınında yavru kuş veya yumurta var mı?	Evet	18	56	17	57	,000	1,000
	Hayır	14	44	13	43		
3. Baskın renk yeşil mi?	Evet	9	28	12	40	,517	,472
	Hayır	23	72	18	60		
4. Resim kâğıdın %20'den fazlası kullanılarak mı çizilmiş?	Evet	16	50	14	47	,000	,993
	Hayır	16	50	16	53		
5. Renklendirme çizilen figürlerin doğasına uygun mu?	Evet	6	19	19	63	11,004	,001*
	Hayır	26	81	11	37		
6. Yuva (varsa) bir ağacın gövdesine hapsedilmiş mi?	Evet	1	3	0	0	,000	1,000
	Hayır	31	97	30	100		
7. Yuva (varsa) herhangi bir zemine (dal, toprak vs) temas ediyor mu?	Evet	15	47	24	80	5,931	0,15*
	Hayır	17	53	6	20		
8. Ebeveyn ve yavru/yumurta kuşların her ikisi de mevcut mu?	Evet	6	19	21	70	14,524	,000*
	Hayır	26	81	9	30		
9. Bütün bir kuş ailesi resmedilmiş mi?	Evet	1	3	26	67	30,961	,000*
	Hayır	31	97	10	33		
10. Yuva korunaklı, sağlam bir zeminde çizilmiş mi?	Evet	10	31	18	60	4,072	,044*
	Hayır	22	69	12	40		

Tablo 2'de kuş yuvası çizimi değerlendirme kriterlerinde yer alan maddelerin psikosomatik deri hastalığı tanısı alan kadın katılımcıların resimlerinde bulunma durumları incelenmiştir. Yuvada/yakında ebeveyn kuş çizenler, renklendirmeyi figürlerin doğasına uygun çizenler, yuvayı dal ve toprak gibi bir zemine temas etmiş biçimde çizenler, ebeveyn ve yavru kuşun bir arada çizenler, kuş ailesini bir arada çizenler ve yuvayı korunaklı, sağlam bir zeminde çizenler açısından incelendiğinde iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Diğer yandan yuvada/yakınında yavru kuş veya yumurta çizenler, resimde baskın rengi yeşil çizenler, resim kâğıdın %20'den fazlasını kullanarak çizenler ve yuvayı bir ağacın gövdesine hapsedilmiş biçimde çizenler açısından incelendiğinde ise iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 3. Psikosomatik deri hastalığı tanısı alan ve almayan katılımcıların resimlerdeki saldırganlık eğilimlerinin düzeyleri								
Grup	Cinsiyet	n	Saldırganlık Belirtisi Olan		Saldırganlık Belirtisi Olmayan		χ^2	p
			f	%	f	%		
Psikosomatik deri hastalığı tanısı alan grup	Kadın	32	20	62	12	38	2,048	,152
	Erkek	21	17	81	4	19		
Psikosomatik deri hastalığı tanısı almayan grup	Kadın	30	11	37	19	63	,755	,385
	Erkek	25	13	52	12	48		

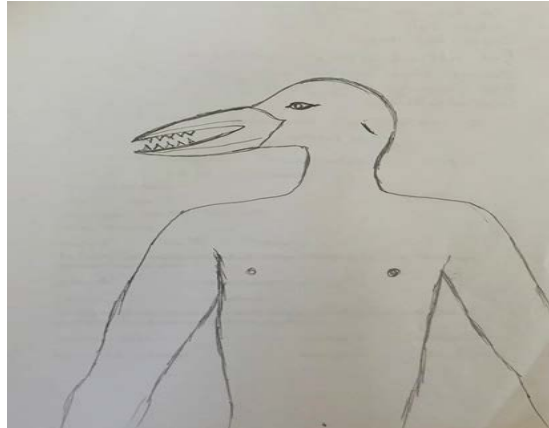
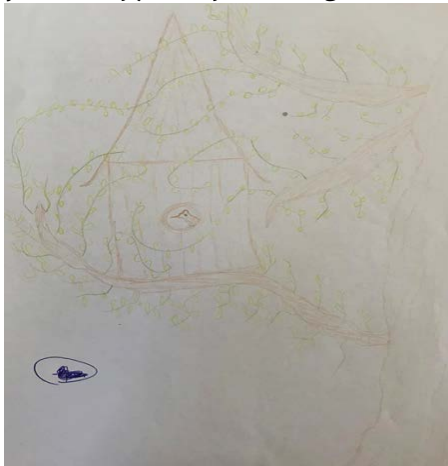
Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan psikosomatik deri hastalığı tanısı alan kadın katılımcıların çizdiği resimlerin %62'sinde saldırganlık belirtisi olduğu, %38'inde ise saldırganlık belirtisi olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan psikosomatik deri hastalığı tanısı alan erkek katılımcıların çizdiği resimlerin %81'inde saldırganlık belirtisi olduğu, %19'unda ise saldırganlık belirtisi olmadığı görülmektedir. Psikosomatik deri hastalığı tanısı almayan bireylerin resimleri incelendiğinde ise kadın katılımcıların %37'sinde saldırganlık belirtisi olduğu, %63'ünde ise saldırganlık belirtisi olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan erkek katılımcıların çizdiği resimlerin %52'sinde saldırganlık belirtisi olduğu, %48'inde ise saldırganlık belirtisi olmadığı görülmektedir. Psikosomatik deri hastalığı tanısı almış ve tanı almamış bireylerin saldırganlık eğilim düzeyleri ile cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında, aralarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma görülmemiştir.

Tablo 4. Psikosomatik deri hastalığı tanısı alan ve almayan katılımcıların resimlerindeki proaktif ve reaktif saldırganlık eğilimlerinin cinsiyete göre dağılımı

Grup	Cinsiyet	n	Saldırganlık Belirtisi Olan		Proaktif Saldırganlık		Reaktif Saldırganlık		χ^2	p
			f	%	f	%	f	%		
Psikosomatik deri hastalığı tanısı alan grup	Kadın	32	20	62	12	60	8	40	0,107	0,744
	Erkek	21	17	81	12	71	5	29		
Psikosomatik deri hastalığı tanısı almayan grup	Kadın	30	11	37	4	36	7	64	,671	,413
	Erkek	25	13	52	8	61	5	39		

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan psikosomatik deri hastalığı tanısı alan kadın katılımcıların çizdikleri resimlerin %62'sinde saldırganlık belirtisi gözlenmektedir. Bu belirtilerin %60'ında proaktif, %40'ında reaktif saldırganlık belirtileri görülmektedir. Araştırmaya katılan psikosomatik deri hastalığı tanısı alan erkek katılımcıların çizdikleri resimlerin %81'inde saldırganlık belirtisi gözlenmektedir. Bu belirtilerin %71'inde proaktif, %29'unda ise reaktif saldırganlık belirtileri görülmektedir. Psikosomatik deri hastalığı tanısı almayan bireylerin resimleri incelendiğinde ise kadın katılımcıların %37'sinde saldırganlık belirtisi gözlenmektedir. Bu belirtilerin %36'sında proaktif, %64'ünde reaktif saldırganlık belirtileri görülmektedir. Tanı almayan erkeklerin ise %52'sinde saldırganlık belirtisi gözlenmektedir. Bu belirtilerin %61'inde proaktif, %39'unda ise reaktif saldırganlık belirtileri görülmektedir. Psikosomatik deri hastalığı tanısı almış ve tanı almamış bireylerin proaktif ve reaktif saldırganlık eğilim düzeyleri ile cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında, aralarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma görülmemiştir.

Bulguların bu bölümünde psikosomatik deri hastalığı (ürtiker, psoriasis, seboreik dermatit, nörodermatit) tanısı almış bireyler tarafından çizilen kuş yuvası ve var olmayan hayvan resimlerinden seçilmiş olan örnekler yer verilmiştir.

Şekil 1. Kuş yuvası çizim örneği (Ürtiker)**Şekil 2. Var olmayan bir hayvan çizim örneği (Ürtiker)****Şekil 3. Kuş yuvası çizim örneği (Seboreik dermatit)****Şekil 4. Var olmayan bir hayvan çizim örneği (Seboreik dermatit)**

Şekil 5. Kuş yuvası çizim örneği (Psoriasis)

Şekil 6. Var olmayan bir hayvan çizim örneği (Psoriasis)

Şekil 1 ve 2'de 58 yaşında, evli, üniversite mezunu, ürtiker tanısı olan bir kadın katılımcının kuş yuvası çizimi ve var olmayan bir hayvan çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur. Şekil 3 ve 4'te ise 31 yaşında, evli, üniversite mezunu, seboreik dermatit tanısı olan bir erkek katılımcının kuş yuvası çizimi ve var olmayan bir hayvan çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur. Şekil 5 ve 6'da 32 yaşında, evli, lise mezunu, psoriasis tanısı olan bir erkek katılımcının kuş yuvası çizimi ve var olmayan bir hayvan çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

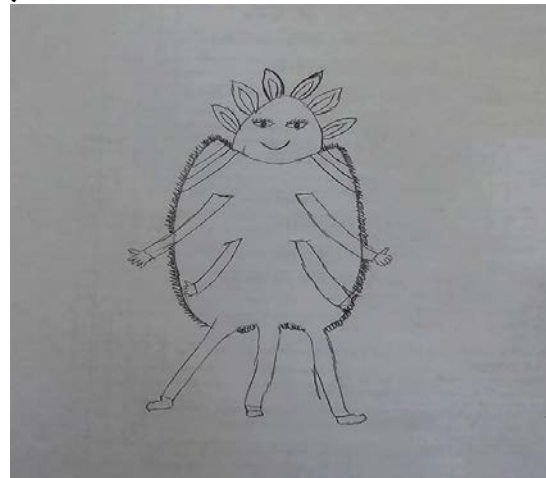
Şekil 7. Kuş yuvası çizim örneği (Tanı yok)

Şekil 8. Var olmayan bir hayvan çizim örneği (Tanı yok)

Şekil 9. Kuş yuvası çizim örneği (Tanı yok)

Şekil 10. Var olmayan bir hayvan çizim örneği (Tanı yok)

Şekil 7 ve 8'de 27 yaşında, bekar, üniversite mezunu, psikosomatik deri hastalığı tanısı olmayan bir erkek katılımcının kuş yuvası çizimi ve var olmayan bir hayvan çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur. Şekil 9 ve 10'da 23 yaşında, bekar, üniversite mezunu, psikosomatik deri hastalığı tanısı olmayan bir kadın katılımcının kuş yuvası çizimi ve var olmayan bir hayvan çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

Tartışma

Bu çalışmada psikosomatik deri hastalıkları tanısı almış ve psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış bireylerin bağlanma temsilleri ile saldırganlık eğilimleri araştırılmıştır. Yuvada/yakında ebeveyn kuş çizenler, renklendirmeyi figürlerin doğasına uygun çizenler, yuvayı dal ve toprak gibi bir zemine temas etmiş biçimde çizenler, ebeveyn ve yavru kuşun bir arada çizenler, kuş ailesini bir arada çizenler ve yuvayı korunaklı, sağlam bir zeminde çizenler açısından incelendiğinde iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Yuvada/yakınında yavru kuş veya yumurta çizenler, resim kâğıdın %20'den fazlasını kullanarak çizenler ve yuvayı bir ağacın gövdesine hapsedilmiş biçimde çizenler açısından incelendiğinde ise iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Baskın rengin yeşil olup olmadığı açısından değerlendirildiğinde ise erkek katılımcılarda istatistiksel analiz sonucunda anlamlı bir ilişkiye rastlanırken kadınlarda ise bir farklılaşma görülmemektedir. Psikosomatik deri hastalığı tanısı almış ve tanı almamış bireylerin saldırganlık eğilim düzeyleri ile cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında, aralarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma görülmemiştir. Benzer şekilde her iki grubun proaktif ve reaktif saldırganlık eğilim düzeyleri ile cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında, aralarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma gözlemlenmemiştir. Psikosomatik deri hastalıkları tanısı almış bireylerin yazmış oldukları kuş yuvası hikâyelerine ilişkin içerik analizi sonrasında belirlenen temalar; ebeveyn kuşların yuvada olmaması, yiyecek bulma/bekleme, açlık, yalnızlık ve terk edilme temaları olarak sıralanabilir. Psikosomatik deri hastalıkları tanısı almış bireylerin Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi doğrultusunda çizdikleri resimlere ilişkin yazmış oldukları tanıtıcı yazıya dair içerik analizi sonrasında belirlenen temalar incelendiğinde ise saldırganlık, ölümcül ve vahşi olma temaları ön plana çıkmaktadır.

Çalışmada, psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireylerin "Kuş Yuvası Çiz Testi" doğrultusunda çizdikleri resimlerin, psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış bireylerin resimlerinden farklı olacağı beklenmekteydi. Bu beklentiler her iki grubun çizmiş oldukları kuş yuvası resimlerinin farklı olması neticesinde doğrulanmıştır. Russiello ve arkadaşları (1995) ürtiker, saçkıran ismi ile bilenen alopesi areata, hiperhidroz ve generalize pruritus tanılı psikosomatik deri hastalığına sahip 177 hasta ve psikosomatik deri hastalığına sahip olmayıp başka deri hastalığı tanısı almış 194 hasta ile yapmış oldukları araştırmada ürtiker, alopesi areata, hiperhidroz ve generalize pruritus tanılarında hastaların diğer gruba göre daha çok güvensiz bağlanma temsiline sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Araştırmanın bulguları, psikosomatik deri hastalıkları tanısı alan bireyler ile yapılan benzer araştırmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir (Spitz 1951, Picardi ve ark. 2005). Ancak sözü geçen çalışmaların nicel araştırma türünde olduğu görülmektedir. Bu sebeple projektif bir yöntem olan resim çizme yoluyla yapılan araştırmaların olmaması, elde ettiğimiz sonuçları karşılaştırmamızı sınırlamaktadır.

"Kuş Yuvası Çiz Testi" açısından sonuçlar incelendiğinde psikosomatik deri hastalığı tanısı almış erkek ve kadın katılımcıların resimlerinde yuvada ya da yakınlarında ebeveyn kuş çizdikleri, renklendirmelerin figürlerin doğasına uygun bir şekilde yapıldığı, yuvayı dal ve toprak gibi bir zemine temas etmiş bir biçimde çizdikleri, ebeveyn ve yavru kuşları bir arada resmettikleri, bütün bir ailenin olduğu yuva resmettikleri, yuvayı korunaklı, sağlam bir zeminde çizdikleri belirlenmiş ve bu farkın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Kuş yuvası çizimlerinde ebeveyn kuşun ve yavru kuşun çizilmesi, gerçeğe uygun bir şekilde boyanması, yuvanın korunaklı bir zeminde resmedilmesi ya da hikâyelerde yer verilmesi ailede birliktelik temasına işaret etmektedir. Bu durum psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireylerin çizimlerinde aile içi ilişkiler ve birliktelik temasının çok az işlendiğini göstermektedir. Aile temalı çizim testlerinde aile üyelerinin varlığı ya da yokluğu, aile bireylerinin konumları ve birbirlerine olan mesafeleri aile üyeleri arasındaki duygusal yakınlıkla ilişkilidir (Akoğlu 2023). Güvenli bağlanma temsiline sahip bireyler ile yapılan çalışmalar, araştırmamızın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Procaccia ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan bir çalışmada güvenli bağlanma temsiline sahip çocukların resimlerinde bütün aile bireylerini çizdikleri görülmüştür. Shiakou (2012) çalışmasında ise güvensiz bağlanma temsiline sahip çocuklar aile çizimlerinde kendilerini tek başına resmettikleri ve aile üyelerini de aralarına mesafe koyarak resmettikleri rapor edilmiştir. Ancak örneklem grubunun farklı olması sebebiyle bu karşılaştırmamızın tamamen güvenilir olmayacağı ifade edilmelidir.

Katılımcıların yuvada ya da yuvanın yakınlarında yavru kuş veya yumurtanın olup olmadığı, resim kâğıdın %20'sinden fazlası kullanılarak çizilip çizilmediği, yuvanın bir ağacın gövdesine hapsedilip hapsedilmediği değerlendirilmiş ve iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Overbeck (2002)

32 hamile kadın üzerinde “Kuş Yuvası Çiz Testi”ni değerlendirdiği çalışmasında güvensiz bağlanma temsiline sahip katılımcıların çizim için kendilerine verilen kâğıdın çok az bir kısmını kullandıklarını belirtmiştir. Demirbağ’ın (2016) yaşları dokuz ile on bir arasında değişen çocuklar ile yaptığı çalışmada güvensiz bağlanma temsiline sahip çocukların yarıdan fazlasının yuvanın içinde ya da yakınında yavru kuş veya yumurta çizmedikleri, çizdikleri resimde baskın rengin yeşil olmadığı ve katılımcıların çok düşük bir yüzdesinin hem yavru kuşu hem de ebeveyn kuşları resmettikleri görülmüştür. Hyler’in (2002) 49 ilkokul çocuğunun “Kuş Yuvası Çiz Testi” çizimlerini değerlendirdiği bir çalışmada güvensiz bağlanma temsiline sahip çocukların resimlerinde çizilen yuvaların sağlam bir zemin üzerinde çizilmediği rapor edilmiştir.

Kuş Yuvası Çizimi Testi doğrultusunda yazılan hikâyeler incelendiğinde; ebeveyn kuşların yuvada olmaması, yiyecek bulma/bekleme, açlık, yalnızlık ve terk edilme temaları psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireylerin hikâyelerinde ortak temalar olarak ortaya çıkmaktadır. Ebeveyn kuşların yuvada olmamasına ilişkin tema 32 yaşında, psoriasis tanısı olan bir erkek katılımcının yazmış olduğu kuş yuvası hikâyesinde görmek mümkündür. “Bu yuvanın içinde bir yumurta var. Anne kuş şu an kendisi ile meşgul, yuvada yok” (Şekil 5). Yiyecek bulma/bekleme, açlık temalarına örnek olarak ise 31 yaşında, seboreik dermatit tanısı olan bir erkek katılımcının hikâyesi örnek olarak gösterilebilir. “Konforlu, geniş, modern, güneş, soğuk gibi dış etkenlerden kısmen koruyucu bir yuva. Yavru kuş var ama anne kuş yok. Yavru kuş acıkmış, yemek bekliyor” (Şekil 3). 58 yaşında, ürtiker tanısı olan bir kadın katılımcının hikâyesi ise terk edilme temasına örnek teşkil etmektedir. “Resimde bir ağacın ucunda, üstünde bir kuş yuvası var. Yuvanın içinde yavru kuşlar ve anne kuş var. Baba kuş yok, uzun zamandır gelmemiş.” (Şekil 1). Psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış bireylerin hikâyelerinde ise çoğunlukla ailede birlik teması görülmektedir. 23 yaşında, psikosomatik deri hastalığı tanısı olmayan bir kadın katılımcının hikâyesinde güvenli bağlanmanın izlerine rastlamak mümkündür. “Ağustos ayının en sıcak gününde iki minik kuş ve anneleri babanın yiyecek getirmesini beklemektedirler.” (Şekil 9). Aynı şekilde resimlerinde güvenli bağlanmanın izlerine rastlanan 27 yaşındaki bir katılımcının hikâyesinde ise mutluluk teması görülmektedir. “Kuş civıltılarının duyulduğu, neşeli bir orman. Herkes birbirine selam verir. Güler, espriler yapar. Kuş kahkahalarıyla dolar her yer.” (Şekil 7).

Araştırmada, psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireylerin “Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi” doğrultusunda çizdikleri resimlerin, psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış bireylerin resimlerinden farklı olacağı beklenmekteydi. Bu beklentiler her iki grubun çizmiş oldukları var olmayan bir hayvan çizimlerinin farklı olması sonucunda doğrulanmıştır. Psikosomatik deri hastalığı tanısını almış katılımcıların çizimlerinde proaktif saldırganlık işaretleri (pençe, boynuz, tırnak, toynak, vurgulanan dişler, kalın deri) ve reaktif saldırganlık işaretleri (kirpimsi dikenler, anten, vurgulanan gözler), psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış katılımcılarınkinden daha çok olduğu tespit edilmiştir. Levent (2017) kronik spontan ürtiker hastaları ile yaptığı bir çalışmada, çalışma grubundaki bireylerin kontrol grubundaki sağlıklı bireylere göre öfke puanlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. White ve arkadaşlarının (1990) atopik egzama tanılı bir grup katılımcı ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, atopik egzama tanısı almış katılımcıların tanı almamış katılımcılara göre düşmanlık ve öfke duygusunu sağlıklı bir şekilde yönetmekte daha çok zorlandıkları görülmüştür. Bu araştırmayı önemli kılan sebeplerden birisi de, bu çalışma kapsamında olan alanyazın incelendiğinde, yurt dışında ve ülkemizde resim analizi yöntemiyle psikosomatik deri hastalıkları tanısı alan bireylerin saldırganlık eğilimlerini ortaya koymaya yönelik yapılan çalışmalara rastlanmamış olmasıdır. Bu sebeple araştırmanın bu bulgusu da alanyazın ile karşılaştırılmamıştır.

Var Olmayan Bir Hayvan Çiz açısından sonuçlar; psikosomatik deri hastalığı tanısı almış ve tanı almamış bireylerin saldırganlık eğilim düzeyleri ile cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında, aralarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma görülmemiştir. Öfke duygusunun saldırganlık eğiliminin artmasına yol açtığı bilinmektedir. Öfke duygusu direkt saldırganlığa dönüşme de fizyolojik olarak kendini beden üzerinden açığa çıkardığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu durumda öfke, saldırganlık gibi zorlayıcı duygu ve yaşantılar deri yolu ile aktarılmaktadır (Anzieu 2016). Birey yaşamış olduğu ruhsal çatışmanın yarattığı gerginliği, öfkeyi veya saldırganlık eğilimlerini sözcüklere dökmede zorlanabilmekte ve bunun yerine bu söze dökülemeyen ruhsal çatışma bedende semptom olarak kendine bir yer bulmaktadır (Gupta 2006). Çalışmamızın örneklemini içerisinde yer alan psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireylerin saldırganlık eğilimlerinin, psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış bireylere göre yüksek bulgulanmış olması bu bireylerin bastırdıkları, yok saydıkları ve dışa vuramadıkları saldırganlık eğilimleri ve öfke duyguları deri organı üzerinden semptom olarak ortaya çıktığını düşündürmüştür. Bastırılan, yok sayılan saldırganlığın tüm psikosomatik hastalıklarda önemli bir faktör olduğunu bilinmektedir. Bununla birlikte, açıkça ifade edilmeyen öfkenin daha sonra kişinin kendisine yöneldiği ve psikosomatizasyona veya depresyona yol açtığı bildirilmiştir (Koh 2003). Birçok araştırma saldırganlık ve öfke ile deri hastalıkları arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Tüm dünyada en sık görülen deri hastalıklarından biri olan akne vulgarisi olan hastalarda yüksek düzeyde öfke bildirilmiştir (Wu ve ark. 1988).

Aynı şekilde alanyazın incelendiğinde sedef hastalığı (Fried 1995), atopik dermatit (Ginsburg ve ark. 1993) tanısı olan bireyler ile yapılan çalışmalarda da bu bireylerin öfke düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Psikosomatik deri hastalığı tanısı almış ve tanı almamış bireylerin proaktif ve reaktif saldırganlık eğilim düzeyleri ile cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında, aralarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığıdır. Katılımcıların saldırganlık eğilim özelliklerine göre frekans dağılımları incelendiğinde kadınların çizdikleri resimlerde daha çok reaktif saldırganlık ipuçlarına rastlanırken erkeklerin çizdikleri resimlerde ise proaktif saldırganlık ipuçlarına rastlanmıştır. Bu bulgu alanyazında yer alan araştırmalar ile paralellik göstermektedir. Kachaeva ve Rusina'nın (2016) suç işleyen kadınlar ile ilgili yaptıkları bir araştırmada, kadınlarda reaktif saldırganlık biçiminin daha çok görüldüğü, erkeklerde ise proaktif saldırganlık eğilimlerinin daha çok görüldüğü sonucuna varmışlardır (akt. Halmatov ve ark. 2020). Er (2014) tarafından ergenlik döneminde saldırganlık eğilimleri, ebeveynlerden görülen şiddet ve otoriter anne baba tutumları gibi değişkenlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin incelendiği bir çalışmada ergenlik dönemindeki erkeklerin kızlara göre proaktif saldırganlık eğilimlerinin daha çok olduğu bulunmuştur. Halmatov ve arkadaşları tarafından (2020) tarafından 154 Üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada "Var Olmayan Hayvan Çiz Testi" ile öğrencilerin saldırganlık eğilimleri değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda erkek öğrenciler daha çok proaktif saldırganlık biçimi sergilerken kız öğrenciler daha çok reaktif saldırganlık biçimi sergilemişlerdir. Demir (2023) çalışmasında lise düzeyinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin çizdikleri resimleri incelenmiştir. Öğrencilere öncelikle var olmayan bir hayvan resmi çizmeleri ve resim tamamlanınca resmettikleri hayvanları anlatan bir yazı yazmaları istenmiştir. Araştırmada, kız öğrencilerin çizdikleri resimlerde reaktif saldırganlık ipuçlarına daha çok rastlanırken, erkeklerin çizdikleri resimlerde ise proaktif saldırganlık ipuçlarının daha fazla olduğu görülmüştür.

Saldırganlık eğilimlerinin değerlendirilmesi amacı ile katılımcılara uygulanan testin yönergesi "Var olmayan bir hayvan resmi çiz ve ona gerçekte olmayan bir isim verin" şeklindedir. Psikosomatik deri hastalığına sahip olan katılımcıların test esnasında var olmayan bir hayvan çizme ve bu hayvana gerçekte olmayan bir isim bulma konularında diğer gruba göre çok daha zorlandıkları gözlenmiştir. Psikosomatik deri hastalığına sahip olan bireyler sadece çizdikleri resimler açısından değil çizdikleri resimlere verdikleri isimler açısından da tanı almamış gruba göre farklılıklar göstermişlerdir. Psikosomatik deri hastalığına sahip olan katılımcılar çizdikleri resimlere bir isim verirken "yaratık, canavar, şeytan, zehirli yılan" gibi isimler vermişlerdir. Bu durum psikanalitik psikosomatikğin önemli kavramlarından olan "zihinselleştirme" temelinde değerlendirildiğinde psikosomatik deri hastalığına sahip olan katılımcıların vermiş oldukları cevaplar bu kavram çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Zihinselleştirme; önbilinç, bilinçdışı ve bilinç arasında konumlanıp bilinçdışından gelen malzemeyi esnek, akıcı ve geçirgen özelliği sayesinde bilince taşır. Önbilinçteki bu özellikler bakım verenin bebeğe edindirdiği bir kazanımdır. Bu kazanım ruhsallığımızda ara ara sekteye uğrasa da devamlı işlevini sürdürmesi beklenir. Pierre Marty (2012), sekteye uğrama durumunun psikosomatik hastalarda çok uzun sürmesi nedeni ile bir düzensizleşmeye sebep olduğunu söyler. Bu nedenle bilinçdışından gelen malzeme çığ hali ile sansürlü bir şekilde bilince ulaşır. Böylece önbilinç işleyişinde bir yetersizlik olduğu anlaşılır (İkiz 2008). Psikosomatik deri hastalığına sahip olan katılımcılar çizdikleri bu resme bir isim verirken "yaratık, canavar, şeytan, zehirli yılan" gibi isimler vermişlerdir. Test yönergesinde "saldırganlık" kelimesi verilmemesine rağmen psikosomatik deri hastalığı tanısına sahip katılımcıların saldırganlığı çağrıştıran "yaratık, canavar, şeytan, zehirli yılan" gibi isimler kullanmaları bilinçdışında saldırganlığa dair olan malzemenin çığ hali ile sansürlü bir şekilde ortaya çıktığını düşündürmüştür. Böylece psikosomatik deri hastalığı tanısı almış olan katılımcıların kişilerarası ilişkilerinde doğrudan gösteremediği saldırganlık eğilimlerini projektif bir test olan "Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi" aracılığı ile projekte edebildikleri görülmüştür.

Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi doğrultusunda çizilen resme ilişkin özellikleri tanıtan yazı incelendiğinde; saldırganlık, ölümcül ve vahşi olma temaları psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireylerin hikâyelerinde ortak temalar olarak ortaya çıkmaktadır. Resmedilen hayvanın vahşi olmamasına ilişkin tema 58 yaşında, ürtiker tanısı olan bir kadın katılımcının resmini çizmiş olduğu hayvanın tanıtıcı yazısında görmek mümkündür. "Bu hayvanın ismi vahşi olurdu çünkü canavarca hisleri olan kimseye acıması olmayan bir hayvan hızlı koşan, ağzından ateş çıkan çok güçlü, görme yetisi çok iyi olan bir hayvan bu hayvan vahşi doğada avlanarak besleniyor" (Şekil 2). Saldırganlık temasına ilişkin örnek olarak ise 31 yaşında, seboreik dermatit tanısı olan bir erkek katılımcının hikâyesi örnek olarak gösterilebilir. "Bu hayvanın ismi canavar. Uzun tırnaklarıyla içeriden göğsümü tırnaklar. Derisi yok kanlı, içimi yer, göğsümü yırtıp dışarı çıkmak ister. Asalaktır, ateş üfleterek içimi dağlar" (Şekil 4). 32 yaşında, psoriasis tanısı olan bir erkek katılımcının hikâyesi ise ölümcül olma temasına örnek teşkil etmektedir. "Bu hayvanın ismi kusmuk çünkü görünce midem bulanıyor. Öldürücü ve tiksindirici bir yaratık" (Şekil 6). Psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış bireylerin tanıtıcı yazılarında ise özgürlüğüne düşkün, zararsız, sevimli ve neşeli teması görülmektedir. 23 yaşında, psikosomatik deri hastalığı tanısı olmayan bir kadın

katılımcının yazısında sevimli ve zararsız temaları görülmektedir. “Üç ayağı, dört eli ve altı kulağı bulunan bu hayvanın sevecen bir kalbi vardır. Zararsızdır, ısırabileceği dişleri yoktur. Canını yakmadığımız sürece onun korkutucu tarafını hiçbir zaman göremezsiniz. Sırtındaki tüyleri doğuştan yumuşacıktır ve kendini temizler” (Şekil 10). Benzer şekilde tanıtıcı yazısında mutlu ve özgürlüğüne düşkün teması 27 yaşındaki kadın bir katılımcının hikâyesinde görülmektedir. “İster su altında ister gökyüzünde isterse karada, nerede rahat, özgür ve mutlu hissederse orada olmak ister. Arkadaş canlısı. Ona nasıl yaklaşırsa öyle karşılık verir” (Şekil 8).

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. İlk olarak, bağlanma biçimlerinin kişilik gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireylerin bağlanma temsilleri ile saldırganlık eğilimlerinin incelendiği çalışmamızda kişilik özelliklerinin ele alınmaması araştırmanın en temel sınırlılığıdır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılarak 53 psikosomatik deri hastalığı tanısı almış ve 55 psikosomatik deri hastalığı tanısı almamış bireyin çizimlerine dayalı bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılım sağlayan bireylerin bağlanma stilleri ve saldırganlık eğilimleri nicel verilerden faydalanabilseydi araştırmanın nitel bulguları nicel bulgularla desteklenebilirdi. Buradan hareketle araştırmanın karma bir desen olmaması çalışmanın en önemli sınırlılığından birini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu tek bir dermatoloji polikliniğinde tedavi gören hastalar oluşturmaktadır. Bu araştırmanın örneklemini İstanbul ili Dr. Sadi konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi dermatoloji polikliniğinde tedavi gören hastalardan oluşturmaktadır. Farklı hastanelerin dermatoloji polikliniklerinde tedavi gören hastalar ile yapılacak bir çalışmada daha güvenilir sonuçlar elde edilebilir.

Sonuç

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde psikosomatik deri hastalığı tanısı almayan sağlıklı grubun çizimlerinde; yuvada ebeveyn kuş çizimi, uygun renklerin kullanımı, yuvanın sağlam bir zemine konumlandırılması, ebeveyn ve yavru kuşların bir arada olması gibi güvenli bağlanmaya işaret eden çizim kriterleri psikosomatik deri hastalığı tanısı alanlara göre daha yüksektir. Diğer taraftan yuvada/yakınında yavru kuş veya yumurta çizenler, resim kâğıdın %20’den fazlasını kullanarak çizenler ve yuvayı bir ağacın gövdesine hapsedilmiş biçimde çizenler açısından incelendiğinde ise iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Psikosomatik deri hastalığı tanısı alan ve tanı almayan sağlıklı grubun saldırganlık eğilim düzeyleri ile cinsiyet değişkeni açısından bir fark gözlemlenmemiştir. Benzer şekilde her iki grubun proaktif ve reaktif saldırganlık eğilim düzeyleri ile cinsiyet değişkeni açısından da ele anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Tüm bunlardan hareketle çalışmaya katılım sağlayan psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireylerin çizmiş oldukları resimler ve resimlere ilişkin tanıtıcı yazılar göz önünde bulundurulduğunda “Kuş Yuvası Çiz Testi” aracılığıyla onların bağlanma temsilleri hakkında ve “Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi” aracılığıyla ise saldırganlık eğilimleri hakkında ipuçları elde edilebileceği söylenebilir. Buradan hareketle ruh sağlığı profesyonellerinin, psikosomatik deri hastalıkları tanısı almış bireylerin ruhsal işleyişleri hakkında bilgi edinmek amacıyla resim çizme gibi projektif yöntemlerden faydalanabilecekleri düşünülmektedir.

Ulusal ve uluslararası alanyazın incelendiğinde psikosomatik deri hastalığı tanısı almış bireyler ile projektif bir yöntem olan resim çizme testleri ile değerlendirilen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Aştırmamız resim çizme testleri uygulamalarına dikkat çekmek amacıyla önemlidir. Bu çalışmadaki örneklem azlığı poliklinik koşullarının veri toplama açısından yetersizliği ve polikliniğe gelen hastaların çalışmaya dahil olmada yönündeki isteksizlikleri ile açıklanabilir. İlerleyen süreçlerde yapılması planlanan benzer çalışmalarda veri toplama sürelerinin uzun tutulması ve veri toplanacak alanların fiziksel koşullarının yeterli olması daha çok hastaya ulaşılması açısından önem arz etmektedir. Bu çalışma yetişkinler ile sınırlıdır. Benzer çalışmalar psikosomatik deri hastalığı tanısı almış çocuk ve ergenler ile yapılabilir. Katılımcıların bağlanma temsilleri ve saldırganlık eğilimlerinin değerlendirilmesi adına nitel değerlendirme araçlarının nicel değerlendirme araçları ile desteklenmesi yararlı olabilir. Katılımcıların bakım veren ile ilgili kurdukları ilişkinin niteliğinin anlaşılması adına projektif testlerden olan “Rorschach Testi” ve “Tematik Algı Testi” kullanılabilir. Katılımcıların bağlanma temsilleri bir başka resim çizme testlerinden olan “Bir Aile Çiz Testi” ve saldırganlık eğilimleri ise “Bir Kaktüs Çiz Testi” ile çalışılabilir.

Kaynaklar

- Akoğlu B (2023) Resim ve Çocuğun İç Dünyasına Yolculuk. İstanbul, Nobel Akademik Yayıncılık.
Anzieu D (2008) Deri-Ben. İstanbul, Metis Yayınları.
Anzieu D (2016) The Skin-Ego (Trans. N. Segal). London, Karnac Books.
Balkaya F, Şahin NH (2003) Çok Boyutlu Öfke Ölçeği. Turk Psikiyatri Derg, 14:192-202.

- Bouteyre E, Halidi O, Despax J (2022) Childlessness among adopted women: A study of the role of attachment through Bird's Nest Drawings. *Adopt Foster*, 46:41-59.
- Cassidy J, Kirsh SJ, Scolton KL, Parke RD (1996) Attachment and representations of peer relationships. *Dev Psychol*, 32:892-904.
- Çevik A (1998) Özgül Psikosomatik Bozukluklar. In *Psikiyatri Temel Kitabı* (Ed E Koroglu). Ankara, Hekimler Yayın Birliği.
- Çevik A (2000) *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. Ankara, ANTIP Yayınları.
- Çevik A, Tatlıdil E (2008) Psikosomatik hastalıklarda tedavi yaklaşımları. *Türkiye Klinikleri Psychiatry-Special Topics*, 1(2):132-138.
- Coşar B (2021) *Psikodermatoloji*. Ankara, Nobel Tıp Kitabevleri.
- Demir V (2023) Lise öğrencilerinin saldırganlık eğilimlerinin var olmayan hayvan çiz testi aracılığıyla değerlendirilmesi. 4th International "Artemis" Congress on Humanities and Social Sciences, 03-06 Haziran 2023 İzmir, Türkiye. Kongre Özet Kitabı sayfa:113-119.
- Demirbağ B (2016) Kuş yuvası çizim testinin Türkçeye uyarlanması (Yüksek lisans tezi). Ankara, Gazi Üniversitesi.
- Dişçi R (2008) *Temel ve Klinik Biyoistatistik*. İstanbul, İstanbul Medikal Yayıncılık.
- Dukarevich MZ, Yan'shin PV (1990) Risunok nesushchestvuyushchego zhivotnogo [The drawing of a Non-Existent Animal]. AI Zelichenko, IM Karlinskaya, SR Pantileev et al., *Praktikum po psikhodiagnostike. Psikhodiagnostika motivatsii i samoregulyatsii*, 54-73.
- Er G (2014) Ergenlikte reaktif-proaktif saldırganlık, empati ve çocuk yetiştirme stilleri (Yüksek lisans tezi). Mersin, Mersin Üniversitesi.
- Fine S (2002) Using the Kaiser Bird's Nest Drawing art based assessment as an indicator of attachment for adolescents with anorexia (Master's thesis). Belmont, Notre Dame de Namur University.
- Francis D, Kaiser D, Deaver SP (2003) Representations of attachment security in the bird's nest drawings of clients with substance abuse disorders. *Art Ther (Alex)*, 20:125-137.
- Fried RG, Friedman S, Paradis C, Hatch M, Lynfield Y, Duncanson C et al. (1995) Trivial or terrible? The psychosocial impact of psoriasis. *Int J Dermatol*, 34:101-105.
- Ginsburg IH, Prystowsky JH, Kornfeld DS, Wolland H (1993) Role of emotional factors in adults with atopic dermatitis. *Int J Dermatol*, 32:656-660.
- Goldner L, Golan Y (2016) Parental representations and attachment security in young Israeli mothers' bird's nest drawings. *Art Ther (Alex)*, 33:186-194.
- Gould WM. (2004) Teaching psychocutaneous medicine: time for a reappraisal. *Arch Dermatol*, 140:282-284.
- Gupta MA (2006) Somatization disorders in dermatology. *Int Rev Psychiatry*, 18:41-47.
- Gupta MA, Gupta AK, Ellis CN, Voorhees JJ (1990) Some psychosomatic aspects of psoriasis. *Adv Dermatol*, 5:21-30.
- Halmatov S (2016) Çocuk Resimleri Analizi ve Psikolojik Resim Testleri, 2.Baskı. İstanbul, Pegem Akademi.
- Halmatov S, Keşçi Z, Aka P (2020) Yetişkinlerin saldırganlık eğitimlerinin var olmayan hayvan çiz testi aracılığıyla değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10:207-216.
- Herrero Fernández D, Redondo I, Parada-Fernández P, Oliva Macías M, Rohwer H (2020) Distal predictors of trait driving anger. The influence of attachment styles through the mediation effect of general anger and self-esteem. *Transp Res Part F Traffic Psychol Behav*, 73:382-390.
- Hyer C (2002) *Children's drawings as representations of attachment* (Doctoral dissertation). Norfolk, Eastern Virginia Medical School.
- İkiz T (2008) *Paris Psikosomatik Okulu (IPSO)*. İstanbul, Bağlam Yayınları.
- İmamoğlu S (2003) Öğretmen adaylarının öfke ve öfke ifade tarzları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Doktora tezi). İstanbul, Marmara Üniversitesi.
- Ingram J (1933) The personality of the skin. *Lancet*, 221:889-892.
- Kachaeva M, Rusina V (2016) Gendernyea spekty osobennosti agressivnykh prestuplenii, sovershennykh zhenshchinami. *Rossiiskii Psikiatricheskii Zhurnal*, 6:4-10.
- Kaiser DH (1996) Indications of attachment security in a drawing task. *Arts Psychother*, 23:333-340.
- Kaplan B, Aksel EŞ (2013) Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1:20-49.
- Kesebir S (2004) Depresyon ve somatizasyon. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 1:14-19.
- Koh KB (2003) Anger and somatization. *J Psychosom Res*, 2:113.
- Kümbetoğlu B (2008) *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- Levent E (2017) Kronik idiyopatik/spontan ürtiker hastalarında depresyon ve anksiyete belirti şiddeti ile aleksitimi ve öfkenin sağlıklı kontroller ile karşılaştırılması (Yüksek lisans tezi). Mersin, Mersin Üniversitesi.
- Lipowski ZJ (1988) Somatization: the concept and its clinical application. *Am J Psychiatry*, 145:1358-1368.
- Marty P (2012) *Zihinselleştirme ve Psikosomatik*. İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Menkü B, Coşar B (2021) Psikosomatik bozukluklar. In *Somatik Belirti ve İlişkili Bozukluklar*. (Ed B Coşar):32-36. Ankara: Türkiye Klinikleri.

- Mercan S, Kıvanç Altunay İ (2006) Psikiyatri ve dermatolojinin ortak çalışma alanı: Psikodermatoloji. Turk Psikiyatri Derg, 17:305-313.
- Miles MB, Huberman AM (1994) *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*, 2nd ed.. Thousan Oaks, CA, Sage.
- Nisar H, Srivastava R (2018) Fundamental concept of psychosomatic disorders: a review. *International Journal of Contemporary Medicine Surgery and Radiology*, 3:12-18.
- Ooi YP, Ang RP, Fung DS, Wong G, Cai Y (2006) The impact of parent-child attachment on aggression, social stress and self-esteem. *Sch Psychol Int*, 27:552 - 566.
- Overbeck L (2002) A pilot study of pregnant women's drawings (Master's thesis). Norfolk, Eastern Virginia Medical School.
- Picardi A, Mazzotti E, Gaetano P, Cattaruzza MS, Baliva G, Melchi CF, et al. (2005) Stress, social support, emotional regulation, and exacerbation of diffuse plaque psoriasis. *Psychosomatics*, 46:556-564.
- Pines D (1980) Skin communication: early skin disorders and their effect on transference and countertransference. *Int J Psychoanal*, 61:315.
- Prajapati B, Dunne M, Armstrong R (2010) Sample size estimation and statistical power analyses. *Optometry Today*, 16:10-18.
- Procaccia R, Veronese G, Castiglioni M (2014) The impact of attachment style on the family drawings of school-aged children. *Open Psychol J*, 7:9-17.
- Russello F, Arciero G, Decaminada F, Corona R, Ferrigno L, Fucci M, et al. (1995) Stress, attachment and skin diseases: a case-control study. *J Eur Acad Dermatol Venereol*, 5:234-239.
- Schmidt S, Nachtigall C, Wuethrich Martone O, Strauss B (2002) Attachment and coping with chronic disease. *J Psychosom Res*, 53:763-773.
- Sheller S (2007) Understanding insecure attachment: A study using children's bird nest imagery. *Art Ther (Alex)*, 24:119-127.
- Shiakou M (2012) Representations of attachment patterns in the family drawings of maltreated and non-maltreated children. *Child Abuse Rev*, 21:203-218.
- Spencer J (2018) A study of attachment representations in middle childhood using the bird's nest drawing (Doctoral project). New York, Pace University.
- Spitz RA (1951) The psychogenic diseases in infancy: An attempt at their etiologic classification. *Psychoanal Study Child*, 6:255-275.
- Szwec G (2008) Bazı psikosomatik modellere göre hastalıklar. *Psikanaliz Buluşmaları*, 3:29-47.
- Tunaboşlu ikiz T, İşçimen A, Pirim B, Yavuz AE, Atak İE (2006) Psoriasis, liken simpleks kronikus ve alopesi universalis hastalarında ruhsal süreçlerin Rorschach testi ile incelenmesi. *Dermotose Dergisi*, 5:45-50.
- Venger A (2002) *Psikhologicheskie Risunocnhie Testi*. Moskva, Vldos-Press.
- White A, Horne D JDL, Varigos GA (1990) Psychological profile of the atopic eczema patient. *Australas J Dermatol*, 31:13-16.
- Wu SF, Kinder BN, Trunnell TN, Fulton J E (1988) Role of anxiety and anger in acne patients: A relationship with the severity of the disorder. *J Am Acad Dermatol*, 18:325-333.
- Yıldırım A, Şimşek H (2013) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olunduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.

Not: Bu çalışma, ikinci yazar danışmanlığında birinci yazar tarafından yürütülen yüksek lisans tezinden üretilmiştir

Authors Contributions: The author(s) have declared that they have made a significant scientific contribution to the study and have assisted in the preparation or revision of the manuscript

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.

Financial Disclosure: No financial support was declared for this study.

Acknowledgments: This study is derived from a master's thesis completed by the first author under the supervision of the second author.